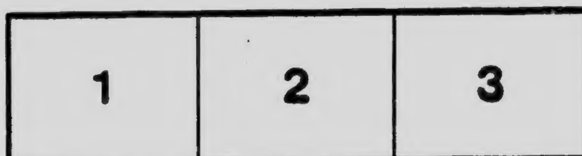
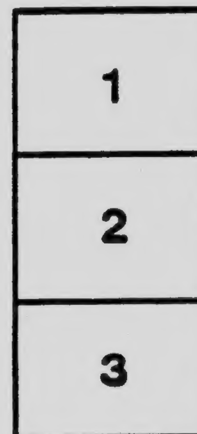
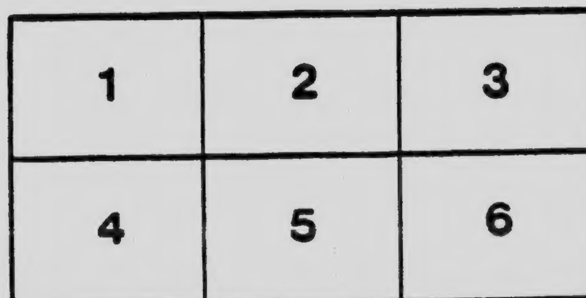

1
2
3

1
2
3

1
2
3
4
5
6

Мих. Василенко і Р. Рабін.

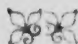
ЩО ДУМАЮТЬ СОЦІЯЛІСТИ?

(Після Ч. Г. Кера)

— Ціна 10 центів —

WINNIPEG, MAN.
Накладом „Робочого Народа"
1911.

Мих. Василенко і Р. Рабів.

Що думають соціялісти?

(Після Ч. Г. Кера)

WINNIPEG, MAN.

Накладом „Робочого Народа"

1911.

ЧЕРЕНКАМИ „РУСКОЇ ДРУКАРНЇ Я. Е. КРЕТА" в ВІННІПЕГУ.

Вступ.

Слово ,,соціялізм'' — се слово зі зростаючим значінєм. Сімдесять літ назад під сим словом розуміло ся майже всяке змаганє до лучшого суспільного ладу і тоді справді так було, що стільки було родів соціялізму, скільки було соціялістів. Коли-б нині висловив'ся хто так само про соціялізм, то сим виказав би хиба свою дурноту або злобу. Як недавно написав проф. Веблен у Quarterly Journal of Economics ,,соціялізм, який нині напуває одних надіями, других страхом — сє соціялізм школи Маркса. Ніхто серіозно не бере на увагу жадного иньшого так званого соціялістичного руху, анї ніхто серіозно не бере ся критикувати або збивати теорії иньших шкіл соціялізму''.

Первісних соціялістів вважало ся звичайно за нешкідливих мрітелів. Однакож, як сказав поет Ловел ,,мрії, які мріють народи, сповняють ся''. А причина, чому вони сповняють ся, є ся, що мрії народів є прямим наслідком економічних змін в житю народу, змін, які вимагають нового способу думаня, коли сей народ має приспособити ся до нових відносин, аби вижити.

Задачию девятнайцятого столїтя по цїлім сьвітї, головно в Америцї, було найти нові і наручні способи працї, при помочи яких вжило-б ся сили природи до послуги людям. Успіх, з яким удало ся се зробити, вправляє всякого в подив, хотяй і звісний він кождому. Людська праця у ріжних галузях продукції є нинї десять раз видатнїйша, чим була, коли наставало девятнайцяте столїте.

Однакож люди, що працюють, заледви чи жиють достатнїйше, а притім без міри меньше є забезпечені,

чим були їх предки, що жили сто літ тому назад. Натомість люди, що мають власність, помножили своє майно і збільшили свою силу з тим самим безмежним розгоном, з яким зросла продукція богатеств сьвіта.

Тепер робітники прийшли до сего, що бачать, що одиноким виходом для них є з'єднати ся, як кляса, в цїли перебраня у свої руки державної власти та перебраня на свою клясову власність тих богатеств, які виробляють. Інтернаціональний рух робітничої кляси у сїм напрямі називає ся соціялїстичним рухом.

Рівночасно великі капіталїсти та їх інтелїґентні наємники бачуть перед собою ще яснїйше, чим робітники, неминучу боротьбу. Вони дуже добре видять, що соціялїзм — се не мрія, що се факт, з яким треба числити ся.

І ось маємо боротьбу кляс. Можна хотїти, аби її не було, та саме те бажанє не робить жадної ріжницї. Скорше чи пізнїйше треба буде стати по якійсь сторонї, або з клясою робітничою у боротьбі за соціялїзм, або з маєтною клясою в боротьбі проти нього. Аби-ж зробити розумний вибір, думаючі люди волїють передовсїм розслїдити, що се є той соціялїзм. І сї мислителї, що стали по соціялїстичній сторонї, чують потребу вчити ся, аби тим успішнїйше бути в станї обороняти свої прінципи.

Задачию сеї книжочки є дати короткий обрàзець ідей, голошених соціял-демократичною партією, ідей, що є признані інтернаціональним соціялїстичним рухом у всїх краях сьвіта.

I. Чим поясняти людські поступки?

Підставою цілої літератури інтернаціонального соціялїзму є прінцип, звісний у своїх ріжних фазах як економічний детермінїзм, історичний матеріялїзм або матеріялістичне розуміне історії. Сї імена може й звучать тяжко, та сама теорія є дуже проста, така проста, що читач може дивувати ся, чому її треба було аж відкривати, або чому хтось міг був в неї сумнївати ся. Будь що будь ся теорія у замітно розвиненій формі була перший раз висловлена в „Комунїстичнім Манїфестї" Карла Маркса та Фридриха Енґельса, виданім 1848. р.

Під нею розуміє ся сесь що: Люди, щоби жити, — мусять їсти, а щоби жити у клїматі такім, як в північних частях Злучених Держав, або в Канадї, то мусять мати одїнє, мешканє і опал. Се відносить ся не лише до наших часів, але й до тисячів лїт перед нами. Отже без взгляду на те, чим люди між собою ріжнять ся, всї вони є подібні до себе тим, що всї хочуть річий, які називаємо конечними до житя. Бо хотьби й вродила ся яка дитина без сего сильного бажаня, то певна річ, що така дитина погибла-б, поки-б дострила віка, коли моглаб видати на сьвіт свої потомки, а кожда дитина одідичує в великій мірі бажаня родичів.

Так отже люди хочуть всїх тих конечних річий. Однакож вони не все були встанї здобути їх собі в той самий спосіб, а спосіб в який вони здобувають їх, витворює всї ріжниці в сьвітї у їх способі думаня майже про кожде дїло.

На примір у стейтї Ілїнойс шістьдесять або сїмдесять лїт тому назад спосіб, в який тамошні люди заробляли на житє, був такий, що йшли на державну землю, брали гомстед, який по вложеню дрібки працї ставав їх власностию і зачинали управляти кукурузу. До сего не треба було експенсовної машинерії, там не було й же-

лїзниць; їх робота не була продуктивна в порівнаню з теперішньою, однакож, що вони витворили, те їже було їх. Отже звичайно вже так було, що коли хто хотів працювати, то міг жити в достатку і остаточно зібити сякий-такий масток; природно отже треба було думати, що коли находив ся тоді якийсь чоловік, що оставав убогим, то се була його власна вина, бо він або не працював так тяжко, як другі, або марнував се, що заробив.

Нинї правнуки тих самих фармерів у многих випадках працюють на взір своїх прадїдів, однакож відносини для них стали ся лекші. Побудовано желїзниці, повидумувано машини, які роблять переважну часть роботи, яку колись роблено руками; мілїони робітників, що немають куска землї, зайшли у Стейти і ріжними способами вимінюють свою працю за поживу, яку фармери витворюють. Оттак тепер тим щасливцям не конче треба так тяжко працювати, як працювали їх прадїди. Вони вже можуть вирентувати свою землю та жити з працї рентівників; вони вже можуть продати свою фарму а за гроші купити в однім чи другім видї сї знаряди, які безземельний робітник мусить вживати, і так жити з працї безземельних робітників. Все-ж таки зовсїм природно з їх сторони є держати ся думок своїх прадїдів, думок, які колись були згідні з правдою, однакож тепер вже з правдою розійшли ся, а іменно, що коли чоловік не може заробити подостатком, аби жити вигідно, то се тому, що він лїнивий і марнотравний і що лиш сим добре ведеть ся, котрі є вжиточні суспільству.

Та рівночасно між великими масами народу який не був такий щасливий, аби мати тут раньше своїх прадїдів, повиростали нові погляди на сьвіт. Сї маси прийшли до переконаня що, помимо їх тяжкої працї, їм не дістають ся сї безмежні мастки, які вони витворюють; вони пізнають, що се щось не так, як повинно бути, хотяй і не знають, що іменно є не так; вони невдоволені і готові до бунту, скороб лише пізнали причину лиха. Соціялїзм може пояснити їм сю причину.

Через увесь протяг історії спосіб, в який люди здобували поживу, вилив на формоване їх думок. Зразу їм було так тяжко добувати поживу, що не було коли думати про нічо инше. Часом поживи бувало так мало, що один другого мусів їсти, а то найбільше розвинені племена мусіли-б були вигибати. В ту пору людоїдство було „правне", бо воно було в найлучшім інтересі суспільства.

Постепенно люди привчили ся прикладати до землї свою працю і в сей спосіб з того самого кавалка землї добувати для себе більше поживи, чим коли давнїйше. Тодї показало ся, що то „недобре" їсти вязнїв, забраних на війнї у полон; „доброю" річию стало заставляти їх до працї на тих, що їх зловили. І від тодї поступ людства приспішив ся, бо вже повстала кляса людий, яка мала вже думати не лиш виключно про те, як дістати поживу на слїдуючий день або на слїдуючий рік; вони вже могли силувати свої уми до повнїйшого завойованя землї. Сентименталїсти кажуть, що невільництво було страшенно недоброю річию, соціялїст каже, що невільництво було в свої часи доброю річию, але ті часи вже проминули.

Тепер по раз перший в історії сьвіта сила чаловіка над природою дійшла вже до того степеня, що коли-б по розумному розділити працю всїх людий на пересічно дві-три години денно, то се не лише, що вистарчило-б для всїх, але ще й було-б за богато.

Найкоротший і найчастїйше наводжуваний виклад історичного матеріялїзму є в „Комунїстичнім Манїфестї" Маркса і Енґельса, виданий по українськи у Львові.

Повнїйший виклад є у книжцї Енґельса п. з. „Розвій соціялїзму від утопії до науки" (Socialism, Utopian and Scientific).

Прінціп історичного матеріялїзму найлучше передискутований у Розвідцї про матеріялїстичне пониманє історії (Essays on the Materialistic Conceptions of History) професора Антонія Лябріолї.

Вартісний твір, поясняючий як моралї, закони і політичні інституції є

наслїдком економічних відносин, се твір Ахіля Льорія п. з. ,,Еко омічні підстави суспільности'' (Economic Foundations of Society).

В книжках ,,Американський Фармер'' (The American Farmer) і ,,Боротьба кляс в Америці'' (Class struggles in America) автор їх, А. М.Саймонс, представляє історію розвою Америки згідно з прінціпом історичного матеріялїзму.

Те саме робить Austin Lewis у своїм ,,Повстаню американського пролэтара'' (The Rise of the American Proletarian).

КАРЛ МАРКС.

II. Надвижка вартости.

В 1867. році Карл Маркс видав перший том свого „Капіталу“. Маркс був німецький вигнанець в Англії, в краю, в якім під тодішню пору був найбільше розвинений капіталізм в сьвіті. Природно отже англійські вчені виробили також найвисше розвинену систему „політичної економії“, яку тоді сьвіт знав. Маркс був вповні обзнакомлений з їх літературою, він приймав всьо, що було здорове в їх науці, і лиш довів все з неї до льогічних та революційних заключень.

Для економістів питанє було, в який спосіб держава, або властиво як вони думали капіталісти держави, могли би згортати мастки. Вони відкрили, що масток складає ся з „товару“ тобто з пожиточних річий, які можна купувати і продавати і що ті були витворені людською працею. Вони також відкрили, що коли вимінювати, купувати або продавати ті річи, то вартість їх, тобто скількість иньших річий, яку за сї річи можна дістати, зависить від скількости праці, вложеної в ті річи.

Маркс приняв се становище враз з другими тодішними писателями і ілюстрував се в слїдуючий спосіб: один ковт. 10 фунтів гербати, 40 фунтів кави, 20 бушлів пшениці, 2 унції золота і пів тона желїза є кожде зокрема рівне в вартости 20 ярдам полотна. Сї всі товари є вислїдком ріжних родів праці, однакож річ, яка дає можність порівнати їх з собою є те, що на кожду з них пересічно видано ту саму скількість праці і про те їм однакова вартість.

В високо розвиненім капіталізмі один товар, золото, є установлене як міра вартости всіх иньших товарів а вартість їх виражена в порівнаню з золотом називає ся їх ціною. Так ціна зависить від скількости праці, вложеної у товар.

Коли отже капіталїст купує який товар, то дає за

него скількість золота відповідну до праці, вложеної у сей товар. Та як же він може зробити зиск на такім купованю і продажі? Як може він добути заробок на капіталі?

Отсе й є загадка, яку розвязав Маркс, а ся розвязка є така, що кождий робітник повинен її розуміти. Постараємо ся представити її як найпростійше.

Робітник так само, як капіталїст іде на ринок, аби купувати і продавати. Він мусить купувати їду, убране і мешкане, якого потребує на удержане житя свого і своїх дітий. Як можливо, він купить іще деякі иньші товари, яких бажає. Однакож до спродажі він має лише одну річ, а се свою силу до праці.

Цїна, яку він може дістати за сю силу до праці, зависить від вартости сеї сили, як і взагалї цїна кождого иньшого товару. Коли в якім промислї у якій місцевости є мало робітників, на якийсь час може там піднести ся цїна сили до праці, противно-ж надвижка робітників може на якийсь час знизити її цїну, а всеж таки місце, де цїна рівноважить ся, се переважно її вартість. А вартість називає ся конпт удержаня, відповідний до житевої скалї робітників у данїй порі та місцевости, включаючи й конпт виховання дїтий, які-б доповнювали робітничий ринок, коли він опорожнить ся.

Капіталїст-фабрикант купує сю силу до праці (робочу силу) так само, як купує сирий матеріял, вуголь і т. д. І він має велику причину купувати її, бо вона має знамениту прикмету. Коли він ужиє її в злуцї з машинерією продукції, то вона додає більше вартости до матеріялу, до якого її вживає ся, чим вона контувала капіталїста; иньшими словами, продукт рівнає ся ужитому матеріялови і опалови і оливі і всїм иньшим дрібницям зужитим при продукції, і зужитю машинерії та будинків і заплатї для робітнків — всьому тому і ще більше чомусь а те „щось більше" Маркс назвав н а д в и ж к о ю в а р т о с т и.

Він представляє се в слїдуючий спосіб: Робітник робить в бавовняній фабрицї дванайцять годин на день і пряде на полотно за той час двайцять фунтів бавовни. Полотно продасть ся за трийцять шілїнґів. Бавовна коштувала двайцять шілїнґів. Робітник дістає три шілїнґи за роботу. Вартість машинерії зменьшає ся через зужите на чотири шілїнґи. Отже повстає три шілїнґи ріжниці поміж вартостию продукта а цїною матеріялів, які зужиє ся в протягу дванацяти годин. Робітник дістає лише три шілїнґи платнї. Так отже лишає ся надвижка вартости, три шілїнґи, які ідуть в кишеню капіталїста.

Припустїм, що три шілїнґи після робітничих відносин в Анґлії в 1867. р. а в Полудневій Каролайні нині, вистарчають робітникови якраз на прожите і тому він охочо робить за сю суму. Однакож в шести годинах він вложить стільки вартости у бавовну, що капіталїстови вистарчить се, аби заплатити його денну плату, і відтак він робить ще шість годин і витворює надвижку вартости для капіталїста.

В отсей спосіб капіталїстови приходить зиск. Розуміє ся я не хочу сим сказати, що скаля того зиску є завсїгди 100%, як в повисшім примірі. Вона відповідно до відносин зміняє ся. В найвисше розвинених промислах, де машинерія є найдосконалїйша, як приміром в заводах сталевого тросту, вона часто буває й висша. В нерозвинених промислах, де вживає ся простих нарядів, вона є богато низша.

І ще треба розуміти, що сей зиск звичайно не іде лише до якогось одного працьодавця. Противно, дрібний працьодавець звичайно находить ся на тім становищу, що всю надвижку вартости заберає в него сильнїйший, та ще й намагає ся відібрати у него й средства продукції а його самого зіпхати в ряди наємних робітників.

Виясняючи в сей спосіб що то є надвижка варто-

сти, ми, соціялїсти, не кажемо, що система наємної праці була завсїгди недобра і що капіталїсти, які її нинї піддержують, є „погані". Система наємної праці свого часу була рішучо поступом в порівнаню з способами продукції, які панували перед нею. У сїй системі продукція,стала без міри видатнїйшою, чим коли давнїйше бувала. За один день можна тепер в многих галузях промислу випродукувати десять, сто, а навіть тисяч раз більше богатства чим давнїйшими простими способами. Однакож треба звернути увагу на дві річи:

Перше: капіталїст, який був у початках машинової продукції умом, що руководив цілою продукцією, через зріст корпорацій і тростів звів ся нинї на дармоїда-акціонера а руководство перейшло зовсїм на наємних робітників.

Друге: всяке улучшене машинерії збільшує пайку продукції, яка їде капіталїстови, підчас коли робітник дістає лише частину більше для житєвої вигоди, чим діставав за свою працю давнїйше, Отже він зачинає бачити і зачинає бунтувати ся а в наслїдок сего повстає боротьба кляс, про яку зараз поговоримо.

Конечно потрібна книжка для кождого, хто хоче докладно розуміти теорію надвижки вартости є „Капітал" Карла Маркса.

Короткий виклад теорії про надвижну вартости можна найти у двох книжочках Маркса „Наємна праця і капітал" (Wage Labor & Capital) і „Вартість, ціна і зиск" (Value, Price and Profit).

Твір Ернеста Унтермана „Марксова наука економії" (Marxians Economics) і Будїна, „Теоретична система Карла Маркса, [The Theoretical System of Karl Mark] — се також добрі підручники для вивченя теорії надвижки вартости.

III. Боротьба кляс.

Вже знаємо, що політичні інституції і моральні ідеї людства є прямим наслідком способу, в який люди добувають собі средства дожитя, а також способу, в який їх діди та прадіди добували собі средства до житя. Ми вже також знаємо, що робітники нині заробляють на житє, витворюючи для капіталїстів надвижку вартости.

Злучім сї дві думки до купи і ось що покаже ся. По однїй стороні побачимо клясу капіталїстів, що жиють в роскошах з праці других. Однакож жаден капіталїст не рабує робітника насильством. Цїлком можливо, що кождий капіталїст, або бодай батько чи прадїд кождого капіталїста, сам був колись робітником. З сеї причини сї капіталїсти і їх прихвостні вмовляють в себе і вмовляють в меньше сьвідомих робітників, що маєтки є нїби природною нагородою за чесність та здібність.

З другої сторони сьвідомійші робітники завважують, що дістають за свою працю далеко меньше, чим витворюють. Завважують, що найновійша машинерія, якої тепер скрізь вживає ся, робить їх працю без міри продуктивнїйшою, чим вона коли бувала, і рівночасно бачуть, що в заплату за ту працю дістають далеко меньшу пайку продуктів, чим робітники давнїйше діставали.

І так маємо боротьбу кляс. Соціялїсти не витворюють її. Вони лише є виясняють і виказують, як вона буде розвивати ся. Досн головною збруєю робітників були робітничі союзи (юнїї), а боротьба вела ся за посередництвом страйків і бойкотів. В часах дрібного капіталу юнїї робили справдї великі здобутки. Працьодавець, що, продаючи свої товари суперничив з иньшими працьодавцями, звичайно волїв підвисшити заробітню плату, чим мав замикати фабрику і відпускати своїх покупців своїм суперникам.

Трости все те змінили. В головних галузях промислу

вже нема суперників. В безнерестанно зростаючім числї промислів трост став ся одиноким працьодавцем. В пору „добрих часів" тростови не богато значить заплатити своїм робітникам подостатком, аби могли жити прилично, за те в часи „застою" трост може знижувати платню після вподоби і юнії є безсильні, аби за себе постояти.

Кожде улучшене машинерії дає робітникови спромогу витворити більше, чим передше у такій самій скількости часу і так працьодавець може обходити ся з меньшим числом робітників. Сї відправлені робітники творять „безробітну армію". Коли робітники якого тросту застраікують, то скоренько зорганїзує ся новий засіб робітників із сеї безробітної армії.

Природно, що в таких обставинах юнії зачинають послугувати ся фізичною силою. Але тут капіталїсти вже готові проти них з більшою силою. Сили правительства в Америцї, як і в кождім иньшім цивілїзованім краю, є на послузї капіталїстам, коли лише сї мають боротьбу з робітниками.

Оттак ходом обставин боротьба кляс мусїла перенести ся на час виборів. В сю пору рік в рік голосуючі мають нагоду заявити, хто має керувати палками полїції та рушницями жовнїрів. Через вибори має ся рішити, хто має мати верх в суспільности, чи ті що жиють з плодів працї других, чи ті, що самі працюють.

Огляньмо тепер сили, що стоять по одній і по другій сторонї. Капіталїсти раді-б ввірити вас, що боротьба є поміж робітниками, що працюють руками, а робітниками, що працюють умом. Однакож таке припущ не є цілковито мильне і є рішучо противне марксівським ідеям, які ми тепер розслїджуємо.

Ми бачили, що клясовий рух спричиняють економічні відносини. Крім крадїжи і жебранини є лише два способи, якими можна в нинїшнім ладї дістати хлїб та иньші річи конечні до житя. Один спосіб — се працювати

руками або умом. Другий спосіб — се бути властителем средств продукції і мати власть над тим богатством, яке другі витворюють. Розуміє ся, є цілком можливо, аби одна людина діставала средства до житя з оба сї способи. Давнійше се лучало ся частійше чим тепер. Незадовго буде воно лучати ся ще рідше. Границя поміж тими, що жиють з праці, а тими що жиють з властительства, зарисовує ся що раз яркійше.

Колись працьодавець був робітником і робив у маленькій робітні враз з иньшими робітниками, яким платив наємну плату.

Пізнійше він став наглядачем і вже не працював своїми руками, а лише з дня на день поучував робітників, що мають робити, аби робота була видатнійша.

Ще пізнійше він наймав робітника, аби сей наглядав замість него, а сам пійшов на ринок купувати сирий матеріял та продавати продукти.

Остаточно він випродав свою фабрику тростови і в заплату дістав блок акцій, що приносять дівіденди, або купу бондів, за котрі дістає процента. Тепер він вже навіть не потребує їти близько фабрики; він може жити, де хоче, і пропускати свої доходи, як хоче. Все куповане і продаване, все книговодство і пляноване, всю умову як і ручну роботу роблять наємні робітники. А дохід який він дістає і пропускає без праці, є можливий лише через сей факт, що сї, що працюють, дістають за свою роботу меньше, чим в дійсности заробляють.

І так, коли зберуть ся ряди до остаточної боротьби поміж капіталістами і робітниками, то по стороні капіталістів станутъ лише ті, що жиють з властительства, і ті, що дадуть ся одурити, або підкупити, аби голосували проти інтересів кляси, до якої самі належуть.

По другій стороні станутъ всї ті, що жиють з праці своїх рук і свого ума. Ріжниця поміж тїлесною і умовою працею се властиво пережита ріжниця між тїлом і духом. Нема ручної праці, при якій не треба-б думати. Як би

той, що рови копає, не мав розуму, а лише силу, то він не знав би, що з лопатою робити і з него користи-б не було. Так само нема умової праці без напруженя тілесних сил. Хоть би не знати який був бистрий і бесовісний корпораційний адвокат, то він таки не заробить нічого без бодай такої тілесної праці, як диктоване і переглядане леґальних паперів.

Також дурне є старане зробити ріжницю поміж тими, що роблять потрібну, а тими, що роблять непотрібну роботу в капіталїстичній системі, і числити за сторонників капіталізму тих, що роблять непотрібну роботу. Потрібна робота є та, що служить для вдоволеня чиїх небудь потреб, а в теперішнім капіталїстичнім ладї, коли кождий член робітничої кляси, мусить найти купця на свою робочу силу, як хоче жити, то зовсїм дурне рахувати за сторонника капіталїзму того, хто заробляє на своє житє тим, що вкладає дорогі камінї у гальстук для пудля, або додає стовпцї чисел у банку.

Тай не всї робітники працюють за наємну плату. Коли желїзно-дорожні компанії дістали від правительства мілїони акрів урожайної землї, то вони не наймали робітників, аби ті йшли на сї землї та обсївали їх на користь компанїй. Компанії замість сего попродали землю фармерам, які думали, що збогатїють через свою працю, і в сей спосіб в видї процентів та коштів перевозу продуктів, дістають з кождої фарми без міри більше, чим дістали-б, як би наймали робітників, аби ними обробляти фарми. І сї фармери роблять більше годин і за меньшу платню чим пересїчний міський робітник. Що більше фармери також готові до бунту.

Маленький крамар в тім самім човнї їде. Коли він дурний, то може думати, що він капіталїст, та коли має бодай дрібку розуму, то переконуєся, що його „зиск" се нічо иньше, як наємна плата і то ще звичайно дуже маленька плата за працю удержуваня штору та продаваня товарів. Так отже його матеріяльний інтерес в дїй-

свости провалить його до соціяльноі революції, яка принесе йому лучшу платню і коротші години праці.

Так ми бачимо, що в боротьбі кляс, яка щодня стає завзятійша, лише ті можуть дещо зискати з піддержування теперішнього суспільного ладу, котрі живуть з властительства, тоб-то меньше чим десята часть людий, під-час коли ті, що живуть з праці, тоб-то девять-десятих людства словами Комуністичного Манифесту, не мають нічого де втрати крім своїх кайданів а до здобутя цілий сьвіт, а се буде коли поможуть повалити капіталістичну клясу, а заложити кооперативну суспільність.

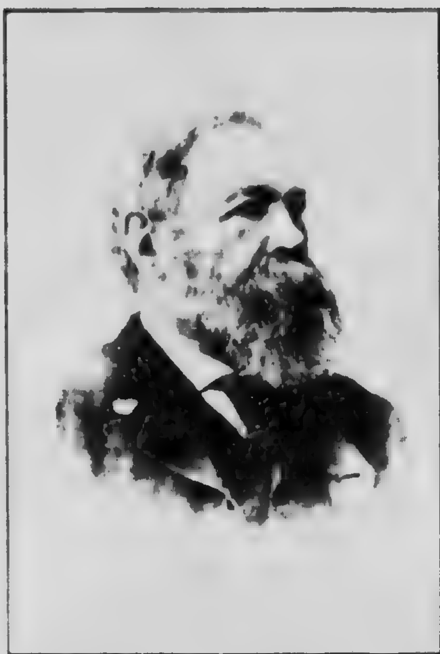
Аби докладнійше и розуміти „боротьбу кляс" варто крім згаданого вже „Комуністичного Манифесту" прочитати ще слідуючі книжочки

„Science and Socialism", написав Robert Rives la Monte

„The Evolution of the Class struggle" нап. W. H. Noyes.

„Socialism made easy" нап. James Connolly.

„Principles of Scientific Socialism' нап. Rev. Charles H. Vail

Фрідріх Енґельс

До розділу четвертого.

Всї пророкованя про те, як колись буде, треба брати дуже осторожно. Беллямі був писателем з незвичайно бујною уявою, але соціялїстом він не був пишучи свої перші твори, він навіть не знав нічого про соціялїзм. В теперішню пору маємо лише пару книжок написаних европейськими писателями безсумнївної якости, які в деяких детайлях дають відповідь на питаня, як то буде улагоджено в соціялїстичній суспільности. Сї книжки се:

„Соціяльна революція“ — К. Кавтського [видано по українськи].

„Женщина“ — Августа Бебеля.

„Колективізм та промислова еволюция“ [Collectivism and Industrial Evolution] — Еміля Вандервельде.

Варто також прочитати менший твір п. з. „Modern Socialism“ Чарльса Вейла.

„When Things were doing“ C. A. Стіра — се хороший образець ладу, який колись може настати.

IV. Соціялістична суспільність.

—

Боротьба кляс поміж робітниками і властителями може мати лише один конець. Конець сей може бути дуже близько, або дуже далеко. але скорше чи пізнійше велика маса працюючого народу побачить, що інтерес кождого з них се інтерес цілої кляси. Вони побачуть, що се дурнота з їх сторони удержувати клясу неробів властителів.Вони злучать ся для повалення капіталістичного ладу, в якім тепер жиємо, а заведуть соціялістичний лад.

Під сим ми розуміємо такий лад, в якім річи конечні для житя людства будуть продукувати ся не на користь частини народа а на користь всіх людий і в якім ніхто, хто є здібний до праці, не буде мати привілею жити з праці других. Під сим ми розуміємо такий лад, в якім не буде кляси пануючої, щоби на неї робітники робили, а натомість всі будуть робити і всі будуть панувати — рівність людий буде не пустою фразою, а дійсностию.

А коли говоримо про рівність, то се ще не значить, що всі гроші і всі мастки мають бути розділені на рівно. Жаден соціяліст сего ніколи не проповідує. Се лише одна з тих безглуздих брехень, які видумують наші противники, аби настрашити робітника, що має $ 98 у щадниці або хату за $1200 з $900 морґеджу на неї.

Ні, ми не потребуємо акі гроший, ані домів ані тих автомобілів, що капіталісти їх мають. Ми хочемо лише відібрати землю і машинерію а працею своєю вже самі витворимо собі все те, чого будемо потребувати, отже і їду і доми і автомобілї.

Рівнож се не є в соціялістичній проґрамі, або за всякий рід праці була якраз однакова нагорода. Коли соціялістична партія прийде до власти, то застане меньше-більше такий лад: Фабрики будуть у руси. Робітники будуть дієтавати наємну платню, одні дуже добру, другі дуже маленьку. Многі будуть зовсїм без роботи. Богато дітий замість бути в школї, будуть робити у фабриках.

Велика часть зарібку тих, що працюють, буде іти на дармоїдів. Ми не знаємо і взагалі ніхто не може знати який якраз буде тоді перший крок соціялїстичної адміністрації, однакож якби соціялїстична партія прийшла до власти в відносинах, висше описаних, то можна цілком певно дещо предсказати, як тоді вона зробить.

Отже передовсїм спинить плачене ренту, проценту та дівіденд капіталїстам.

Забере дїтий з фабрик і дасть їх до школи і в як найкоротшім часї бодай подвоїть число учителїв.

Меньше фаховим робітникам зараз дасть подостатком житевих вигід в заміну за їх працю, аби могли жити як люди.

Скоротить зараз години працї на не більше чим 8 годин на день і в сей спосіб не лише дасть всїм роботу але й в додатку почне витворювати більший засіб річий конечних до житя та вигоди.

Без взгляду на те, чи скасує „гроші", чи задержить, буде давати робітникам продукти їх працї у їх дійсній вартости, оставляючи лише маленьку частину на заплату за публичну обслугу, яка кождому буде задармо.

І коли вже соціялїстична власть потреває трохи, то заплата за ріжні роди працї сама про себе вирівнає ся. Як буде тяжко найти людий до замітаня улиць, а легко буде найти писарів, то тоді лише треба буде піднести платню для замітачів і скоротити їх години працї тай буде вже їх подостатком.

Що соціялїстична адміністрація не буде завідувати всїми промислами із якогось центра — се розуміє ся само собою. Соціялїсти завсїгди і всюди лишають завідательство у руках місцевих ґруп, що можуть справу самостійно повести.

Також не відберемо в артиста його пензля, а в фармера його фарми. Ми вважаємо, що наряди які є так скомплїковані, що треба вживати їх спільно, повинні бути спільною власностию, однакож коли робітник воліє пра-

цювати своїми власними начинями, то ніхто в сьвіті не може йому сего заборонити. Коли машинерія на стільки улучшить ся, що спільними силами можна буде більше зробити, чим поодиноко, то тоді ті, що побачуть, що їм їх самостійна праця не оплачує ся, самі пристануть до гурту.

Остаточно соціялісти не хочуть правительства, яке-б мішало ся в поступки людини. Соціялісти переконані, що як кожда людина матиме однакову нагоду заробити на житє, то тоді не буде покуси ні до крадіжи ні до шахрайства. Як би й прийшло ся зразу держати пару літ кількох полісменів, то їх ділом буде лише опікувати ся тими, що їх житє капіталізм вже знищив. Коли не буде зиску в виробі і продажі алькогольічних напоїв, коли шахрайство не буде дорогою до суспільного становища, коли кожда женщина буде могла певно заробити на своє удержанє, не потребуючи продавати свого тіла, — то тоді всї питаня про мораль можна буде лишити для одиниць, підчас коли суспільство буде пильнувати продукції тих річей, що їх люди потребують до житя.

Соціялісти не хочуть ограничувати свободи личности. Противно вони є переконані, що тепер лише денеде є пара одиниць, що мають сяку-таку волю. І тому соціялісти хочуть, аби свобода личности стала дійсною річию для всїх.

Соціялістичної Утопії нема. Иньшими словами нема взору будучого ладу на який би всї соціялісти могли згодити ся. Всї, що що-то розуміють про інтернаціональний соціялізм, знають, що ідеї і порядки не є вічні анї не падають з неба; знають, що вони не складають ся так, як деякі одиниці хотіли-б, аби вони зложили ся. Нові ідеї і нові порядки є наслїдком промислових і економічних змін, а що ми не можемо сказати наперед, які промислові та економічні зміни настануть в кількох найблизших лїтах, так не можемо й сказати як робітники, побідивши капіталїстів, приноровлять свої понятя і вирівнають відносини.

V. Соціял-демократична партія.

Тепер перегляньмо коротенько заключеня до яких ми дійшли.

Перше, ми побачили, що людські думки і порядки — се конечний вислїдок відносин, в яких люди здобувають собі хлїб.

Друге, ми побачили, що робітнича кляса заробляє нинї на свій хлїб, витворюючи надвижку вартости для маючої кляси, а ся жиє і роскошує з праці робітників.

Трете, ми побачили, що такий лад витворив боротьбу кляс поміж тими, що жиють з праці а тими, що жиють з властительства.

Четверте, ми побачили, що ся боротьба кляс мусить остаточно скінчити ся упадком капіталистичного ладу і заснованем ладу соціялїстичного.

Тепер приступимо до того, в який спосіб маємо дійти до соціялїстичного ладу, через реформи, чи через революцію.

Передовсїм, що значуть сї слова, реформа і революція? Іх дуже часто мильно толкують.

Реформи не є завсїгди мирні, реформи часто сполучені з проливом крови. Чимало голов розбито у чартистських розрухах в Анґлїї, поки знесено закони кукурузи (corn laws) і зроблено перші кроки до заведеня фабричного законодавства. Натомість революції часом бувають мирні, як приміром коли анґлїйський король Джеймс II. втїк до Франції в 1688 р. і лишив анґлїйських капіталїстів в цїлковитім посїданю державної власти, яку вони після сего удержують аж до нинїшних днїв.

Ріжниця між реформою а революцією є ся: Реформа — се така зміна законів, або зміна способу примінюваня законів, яку робить та сама кляса, що доси має власть у своїх руках. Натомість революція се зміна законів, або

їх примінюваня, коли її зробить поневолена кляса, поваливши клясу, що доси панувала і взявши в свої руки державну власть.

Соціял-демократія є не за реформою, а за революцією, бо старає ся відібрати державну власть від капіталїстів, які тепер робітників гноблять, і віддати її робітникам.

І се є становище не лише канадийської соціял-демократичної партії, але й американської і австрійської, і всього інтернаціонального соціялїстичного руху, репрезентованого великою і могучою соціял демократичною партією в кождім краю цивілїзованого сьвіта.

Що до способів поваленя капіталїстичної кляси, то одиноке питанє, над яким треба-б подумати є, які средства є найспосібнїйші для сеї цїли.

Коли-б се найлекше було достигнути через старанє зробити за раз „лише одну річ" і старати ся о голоси народу, не стараючи-сь поучувати його рівночасно про боротьбу кляс, то ми були-б за сею методою. Однакож історія навчила нас, що такий спосіб рішучо завсїгди доводить до невдачі. На те є тисячі примірів і тисячі подібних невдач лучасть ся на наших очах.

Коли-б натомість робітнича кляса найлекше могла здобути власть, беручи за оружіє, як колись зробила се капіталїстична кляса, коли відберала власть від шляхти, то й за сим ми були би з цїлою душею. Однакож, на жаль машинерія розвинула ся не лише в цїлях продукції, але й в цїлях війни, і капіталїстична кляса має нинї в своїм посїданю і машинові гармати (кулемети), які в кількох годинах могли-б вибити всї революцийні сили в першімлїпшім з наших міст.

В сїм краю є дуже простий спосіб дістати робітникам в свої руки сї машинові гармати, як і в загалї всю машинерію правительства. Сей спосіб є голосованє за партією робітничої кляси, то є за соціялїстичною партією. Вибираймо соціястичних послів, а будемо мати зако-

ни в інтересї робітників. Вибераймо соціялїстичних суддів і судді будуть помагати робітникам проти капіталїстів. Вибераймо соціялїстичних мейорів, ґуберинаторів і президентів а полїция і війско стане на послугу нової правлячої кляси, кляси робітничої, підчас коли капіталїстична кляса перестане істнувати як кляса і піде до роботи, аби мала за що їсти.

Кажучи се, ми не думаємо, що вибір якого одного урядника або сотки соціялїстичних урядників зараз принесе волю і щастє робітничій клясї. Як довго капіталїсти будуть мати рішаючу власть у якій небудь галузі правлїня, так довго будуть вони уживати всїх способів, аби перешкодити всїм заходам полїпшити долю робітничої кляси.

Однакож соціялдемократична партія через таку перепону ще не занехає боротьби о державну власть, анї не думає зложити зброї, яку має і якої може ужити у клясовій боротьбі. Соціялдемократична партія є в щирій приязни з юнїями і буде вживати всїх сил, аби помагати юнїям так само, як капіталїстичне правительство всїми силами старає ся їх знищити. Соціялдемократична партія є за забороною працї дітий. Соціялдемократична партія є за коротшим днем працї і за більшою платнею, за пенсією на старість і за асекурацією проти слабости і випадку, за публичною власностию желїзниць і стріткар, за ініціятивою і референдум і за правом скидати урядників, коли вони провинять ся. Соціялдемократична партія є за тим, аби жінки мали право голосувати і бути вибраними, як і мущини. Соціялдемократична партія є за кождою можливою полекшою для робітничої кляси.

Однакож ті люди, що старають ся добити ся того всього через соціялдемократичну партію, розуміють, що хотьби капіталїсти й пристали на всї повисші реформи, те все таки робітнича кляса буде оставати поневолена I проте вони без перестанку стараютъ ся скріпити сю партію так, аби вона остаточно була в станї на віки усуну-

ти капіталїстичну клясу від власти та завести соціялїстичний лад.

Аби бути правдивим соціялїстом, на те треба трохи більше, чим голосувати на соціялїстичних кандидатів. Треба ще належати до партійної орґанїзації, платити місячні вкладки, приходити стало на мітінґи і всїми можливими способами скріпляти орґанїзацію.

Чому-ж то так? Таж лїберали і консерватисти, републїкани і демократи так не роблять.

О нї. Бо тими старими партіями заряджують полїтичні махери, які дістають розкази від капіталїстів, що їх оплачують. Як робітники хочуть бути своїми панами, то й мусять самі оплачувати кошта своєї полїтичної орґанїзації і за отте є установлені місячні вкладки.

Часті мітінґи є потрібні на те, аби самі члени партії заряджували справами партії а не якась шайка „провідників."

Крім сего, коли робітники мають знати, як колись попровадити державу, то мусять підучувати ся сего провадячи тепер партійну орґанїзацію. Соціял-демократична орґанїзація має розрости ся у будучу державну орґанїзацію і проте кождий робітник повинен доложити всїх старонь, аби ся орґанїзація була як найбільше спосібна до дїйсної працї.

Та і голосувати на соціялїстичних кандидатів і бути членом соціял-демократичної партії таки ще не зовсїм вистарчає. Мілїони голосів відданих на соціялїстичних кандидатів, хотьби й дали власть соціял-демократичній партії, то таки можуть не зуміти вдержати її на користь народа, коли голосуючі не будуть гаразд розуміти соціялїзму.

Соціялїзм — се цїла наука про суспільні справи. Аби поглубити яку небудь науку, треба вчити ся. Так і не легко се штука порозуміти докладно всю соціялїстичну науку. Се є з тої причини, що капіталїстичний лад є незвичайно заплутаний і кождий соціялїст мусить добре порозуміти всї тайни того ладу, поки зможе дати на кож-

ду з них належиту відповідь. Одним словом ані одним рішенем не полагодять ся всїх проблемів суспільного ладу. Все те вимагає богато думаня і науки. Однакож та наука не є на даремно. Раз порозумівши дійсні прінціпи соціялїзму, зачинаєш відразу бачити ясно все те, що перше було тобі темне і непонятне. І доперва тодї можеш прийти до твердого заключеня, що твої власні інтереси є тїсно звязані з інтересами цїлої робітничої кляси. Лише тодї станеш соціялїстом, на якого можна зовсїм звірити ся.

Таким твердим, виправленим соціялїстом можливо стати лише через пильне читанє соціялїстичних книжок і ґазет. Соціялїстична лїтература в теперішних часах є незвичайно широка і богата і хто цікавить ся соціялїзмом, може нинї вдоволяючо познакомити ся з соціялїстичною наукою, хотьби навіть не знав жадних иньших мов крім українськоі. Треба лише хотїти вчити ся.

Коли читач бажає помогчи соціялдемократичній партії в її роботї, то повинен передовсїм постарати ся зараз вступити до її найблизшого відділу. Коли не знає, де є той відділ і як його найти, а не має приятелїв соціялїстів, то нехай напише по інформації до редакції котрої небудь з соціялїстичних часописий.

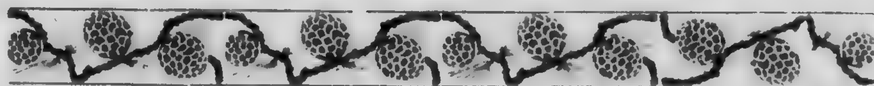
Так само через редакції можна дістати всї можливі соціялїстичні книжки, з яких можна пізнати соціялїстичну науку.

Хтож хоче помогчи, аби соціялїстичні книжки і ґазети більше розходили ся і тим, аби соціялїстична наука більше ширила ся, повинен здобувати як найбільше передплатників для соціялїстичних часописий і повинен заняти ся ширенем соціялїстичних книжок.

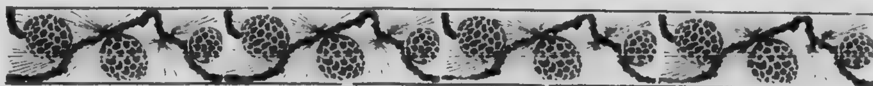
Соціялїстичні книжки в українській мові зачала в Канадї видавати Видавнича Спілка „Робочого Народа". Отся видавнича праця поступає досить гарно, але вона вимагає великих фондів. Отже люди, що їм залежить на тім, аби освободити робітничу клясу з її економічної неволї, від уст собі відривають, аби лише як найбільше книжок вийшло про соціялїзм в українській мові. Добровільними жертвами і шейрами причиняють ся до збільшеня фондів Спілки, тисячі долярів зложили вже на сю цїль і пара тисяч соціялїстичних книжочок в короткім часї вже розійшло ся поміж українськими пролетарами в Канадї та Злучених Державах.

Робота робить ся, але се лише початки. Станьте, Читачі, нам до помочі, і з Вашою помочию подвоїмо свою працю сего року, і знов подвоїмо її на слїдуючий рік. Злученими силами перевернемо вскорі капіталїстичний лад, запровадимо рай на землі..

Чи стаєте разом з нами?

Накладом „Робочого Народа"

вийшли отсі прегарні, тані і цікаві книжочки для робітників:

Віктор Тупа:

ЯК ПОВСТАВ СЬВІТ?

Переклав Мир. Стечишин.

З численними ілюстраціями

Ціна 15 центів,

Павло Крат:

КРОВ ЗА КРОВ.

Оповідане з житя у Київщині

Ціна 5 центів.

Мирослав Стечишин:

СМЕРТЬ за 8-годинний день праці.

Оповідане про пятьох чікаґовеьких мучеників за робітничу справу, повішених 11 новембра 1887 р.

Ціна 5 центів.

Павло Крат-Терненко

СІЧИНСЬКИЙ В НЕВОЛІ.

Поема. Друге видане з портретом Мир. Січинського та ілюстрацією Діброви.

Ціна 5 центів.

Мих. Василенко і Р. Рабів:

ЩО ДУМАЮТЬ СОЦІЯЛІСТИ?

(Після Ч. Г. Кера)

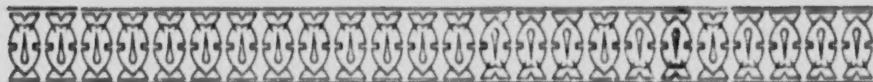
Ціна 10 центів.

Едвард Белямі:

ПРИЧТА ПРО ВОДУ.

Переклав з анґл. мови Іван Савків.

Ціна 5 центів.

В ДНЯХ БОРОТЬБИ

яку працюючий люд веде за свої права, в хвилинах тріюмфу над своїми ворогами, не забувайте на приєднуванє нових передплатників для робітничої соціялїстичної часописї! Перечитаних чисел соціялїстичних часописий не відкидайте, а передавайте їх сусїдови, який не знає ще соціялїстичної часописї. Неписьменним перечитайте самі соціялїстичну часопись та поясніть нашу науку. Не жалуйте кілька центів на марку, щоби почтою післати пару чисел своїм своякам або знайомим. Нехай добра новина іде в сьвіт широкий, з рук до рук, з міста до міста, з села до села! Завдяки клерикальним виливам багато є ще темноти серед міського й сільського люду. Нищіть сю темноту без милосердя! Запалюйте всюди сьвітло сьвідомости та всюди ширіть духа бунту проти кривди люду, проти визиску, проти гнобленя, проти суспільного пониженя мас робочого люду! Не забувайте ніколи, що найуспішнійшим оружєм у боротьбі з вашими ворогами, оружєм, що ніколи не заводить, є богата соціялїстична преса!

ЧИТАЙТЕ Й ШИРІТЬ СОЦІЯЛІСТИЧНІ ЧАСОПИСІ ТА КНИЖКИ

РУСКА КНИГАРНЯ в Вінніпегу

850 MAIN ST. WINNIPEG, MAN.

Руска Книгарня видала доси много книжок, з котрих поручаэ особливо сї:

Слово правди, написане сьвященником Петровом .15
Про чуда сьвятих Дамазія і Панкрація, або памятка з старокаэвих відпустів ,10
Правовірний Католик .10
Христос охотно приймаэ грішника .10
Без Бога на сьвітї .25
Важнїйші права Канади, або наші Канадийскі параґрафи .35
Підстава Христіяньської віри . . . ·25
Вірність пастирска Ісуса Христа . . . ·05
Оборона віри, або поясненэ чому і як маэмо вірити в Бога . . . ·25
Фармазони або як то 30 господарів записали ся чортови . . .25
Оповідання для дїтий. Гарна книжочка з образками видана в Канадї . . . ·30
Казки за Жидів . . . ·10
Рицар і Смерть . . . ·05
Домашний Писар, або взори руских і англїйских листів на всякі случаї. Цїна зн. ·35
Піснї про Канаду і Австрию . . . ·40
Нові Піснї . . . ·25
Робітничі піснї, про долю канадийских робітників . . . ·25

Пишіть по наш катальоґ на виразну адресу:

RUSKA KNYHARNIA

850 MAIN ST. WINNIPEG, MAN.

В РУСКІЙ КНИГАРНИ ДІСТАНЕТЕ ВСІ НАШІ КНИЖКИ.

ЧИТАЛНЯМ І АГЕНТАМ ДАЄМО ВЕЛИКИЙ ПРОЦЕНТ.